

Metodi ja hengittäminen Luce Irigarayn haastattelu

MARKE EUROPEAUS JA VIRPI LEHTINEN

Leedsin yliopistossa järjestettiin kesäkuussa 2001 konferenssi "International, Intercultural, Intergenerational Dialogues about the works of Luce Irigaray". Esitimme tuolloin Irigaraylle joitakin kysymyksiä, joihin hän vastasi myöhemmin kirjallisesti. Kysymykset koskevat lähinnä uudehkoa teosta *Tra Orient et Occident* (1997), joka ilmestyi ranskaksi vuonna 1999 (*Entre Orient et Occident*). Englanniksi se ilmestyy tänä vuonna. Tässä teoksessa teemat, joita Irigaray on käsitellyt myös aiemmassa tuotannossaan tulevat esille itämaisen viisauden ja länsimaisen filosofian perinteen välisen dialogin muodossa. Irigarayn pyrkimyksenä on ajatella uudelleen länsimaisen filosofian perustavia erotteluja — teoria ja käytäntö, aistimellinen ja ideaalinen — itämaisen kulttuurin perinteen avulla. Hän kysyy myös: miten ajatella yhteisöllisyyttä, joka sallii ainutkertaisuuden. Kysymykset ja vastaukset ranskasta suomeksi käänsi Marke Europaeus (ME).

ME: Teoksessa *Entre Orient et Occident* kirjoitatte, että teidän oli välttämätöntä kääntyä itään päin löytääksenne sieltä opastusta metodiksi. Sanotte myös, ettette ole halunnut käsittää tietoa haltuunoton mielessä tai muuttaa kenenkään toisen sanoja omiksi sanoiksenne. Jos tämäntyyppisestä tiedonvälityksestä tai ajatustenvaihdoista on tullut vanhentunutta, kuten itse sanotte, voisiko meillä olla tai voisimmeko löytää toisentyypisiä välitystapoja?

LI: Monet viimeaikaisista länsimaisista filosofeista ovat pohtineet, miten he voisivat edetä tiellään idän filosofien tai viisaiden seurassa. Mielestäni on todella vahinko, että länsimainen filosofia on eriytynyt idän perinteestä ja unohtanut sen. Tämä on johtanut spekulatiivisempaan filosofiaan, jossa tieto periytyy opettajalta oppilaalle ja samalla loitonnutaan yhä enemmän luonnosta, elämästä, sukupuolten välisestä erosta. Tällaisesta filosofiasta on tullut omalakista, oman sisäisen logiikkansa mukaan toimivaa filosofiaa (*un intra-logique*). Idässä ajatusten välittyminen on yleensä sidoksissa käytäntöön eikä tämä käytäntö tarkoita vain opetusta, joka on diskurssin sisäistä ajatustenvaihtoa. Opettaja merkitsee jotakuta, jolla on

kokemusta: hän puhuu kokemuksen nimissä eikä yksinomaan oppineena, joka hallitsee tekstit. Hän opettaa joitakin tekniikoita, jotka liittyvät liikkeisiin, hengitykseen ja ääneen ja kutsuu tällaisten käytäntöjen avulla omaa tietään etsivää. «Totuus» löytyy käytännön kautta; se ei ole yksinomaan logiikkaa, retoriikkaa, jo kirjoitetuista teksteistä riippuvaista. Kirjoitettu korpus on olemassa, mutta se ei tule todeksi käytännön ulkopuolella. Itämaisten opettajien viisaus ei ole asiantuntijoiden abstrakti totuus, jota voidaan opettaa ainoastaan koulunpenkillä, yliopistoissa tai seminaareissa. Tämäntyyppisiin itämaisiin käytäntöihin, joita suosittelen niille, jotka lukevat teoksiani, lisään dialogin käytännön, joka on joskus olemassa opettajan ja oppilaan välisessä suhteessa idässä, ja pidän tärkeänä, että tämä dialogi ilmenisi myös kahden erilaisen subjektin välillä.

VL: Kirjoitatte, että filosofinen perinne on unohtanut sidoksen sielun ja ruumiin välillä ja että tämä sidos on mahdollisesti hengitys (*souffle*). Onko olemassa mahdollisuutta hengittävään filosofiaan? Millainen olisi ele, joka toteuttaisi sen?

LI: Termi hengittävä filosofia (*philosophie soufflante*) ei ole sopiva. Mutta

hengityksen filosofia (*philosophie du souffle*) voi olla olemassa. Jotkut filosofit meidän perinteestämme ovat kiinnostuneita hengityksestä, esimerkiksi antiikin Kreikassa, mutta ei ainoastaan siellä. Tiettyissä idän traditioissa hengitys on ratkaiseva elementti viisauden saavuttamisessa. Näissä perinteissä filosofia, uskonto ja runous eroavat toisistaan vähän, ja hengityksen talous (*économie du souffle*) vahvistaa sidoksen näiden alueiden välillä, jotka on keinotekoisesti erotettu toisistaan lännessä. Se mikä meiltä länsimaisilta puuttuu on vakaumus, että voimme muuttaa tai muuntaa hengitystä. Ensinnäkin hengitys on elintärkeää, mutta siitä voi tulla sielu, rakkaus, puhe, ajattelu. Tämä vaatii hengityksen ja tulemisen kulttuuria, jonka pitäisi olla osa filosofiaa.

ME: Miten voisimme ymmärtää suhteen kahden asian välillä: yhtäältä kirjoitatte, että olisi tärkeää löytää uusi autonomia, se, ettei kukaan ole minulle välttämättä tarpeellinen ja toisaalta, että identiteetti on aina relationaalinen (*relationelle*) toteutuen vain kahden välillä tai kahden välisenä?

LI: Nämä kaksi asiaa eivät ole ristiriidassa keskenään. Myös tässä, kuten hengityksessä, joka on välttämätöntä selviytyäksemme, on kyse siitä, että kykenee muuttamaan tai muuntamaan jonkin annetun, jotta voisi vapaasti sitoutua siihen, olla siitä vastuussa. Kuten selitän eri teksteissä¹, tytöt ja pojat syntyvät erilaisissa relationaalisissa konteksteissa suh-

teessa äitiin: tytön osalta samanlaisena kuin hän ja kykenevänä synnyttämään kuten hän, pojan osalta erilaisena kuin äiti ja kykenemättömänä synnyttämään. Tähän lisään sen tosiasian, että tyttö rastelee ja synnyttää itsessään, sisällään, poika itsensä ulkopuolella. Ja tyttö synnyttää lisäksi itsessään saman ja erilaisen. Kaikki nämä tekijät määräävät erityisen relationaalisen identiteetin olemassaoloa ja rakentumista. Tyttö saattaa elää tiedostamatta ja passiivisesti, alistua jollakin tavoin sitoutumatta aktiivisesti ja vapaasti suhteessa samaan tai toiseen, mikä voi synnyttää ongelmia naisellisen tai miehi- sen subjektin subjektiviteetissa ja subjektin suhteessa kumppaneihin, rakastettuihin, vanhempiin tai lapsiin. Itsenäiseksi tuleminen merkitsee vapautumista kulttuurista, joka ei tarjoa mahdollisuutta tulla tietoiseksi eikä mahdollisuutta siihen, että vastuu identiteetistä sen erossa otettaisiin kannettavaksi. Tämä ei merkitse elämistä todellisuuden, erityisesti relationaalisen todellisuuden ulkopuolella.

Sukupuoliero ja aistimellisuus

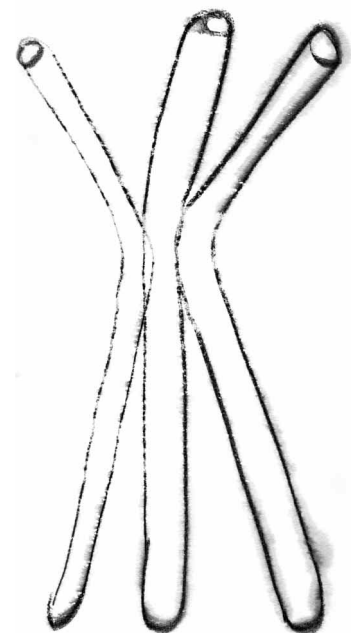
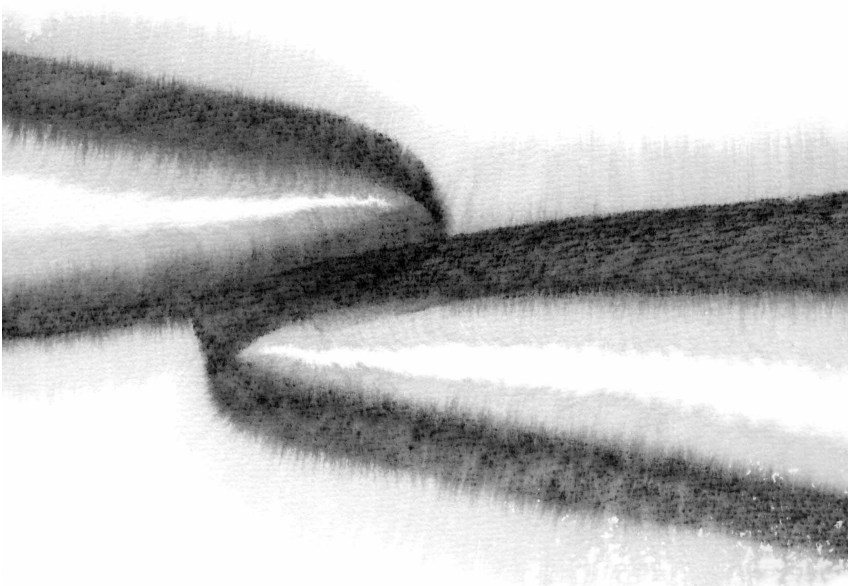
VL: Kirjoitatte, että intialaisessa kulttuurissa on jälkiä feminiinistä, esipatriarkaalisista kulttuureista. Merkinä tästä olisi esimerkiksi se, että intialaisessa kulttuurissa on myös rakastajapareja, jumalia ja jumalattaria. Olisiko mahdollista havaita näiden jälkien olemassaolo intialaisen naisen jokapäiväisessä elämässä?

LI: Kun menin Intiaan, olin vaikuttunut naisten arvokkuudesta, tavasta, jolla

he käyttäytyivät ja miten heitä kunnioitettiin julkisilla paikoilla. En esimerkiksi nähnyt intialaista miestä, joka olisi kehdannut viheltää naiselle kadulla. Tietenkin tunnen tiettyjä naisia, erityisesti leskiä, koskevia riittejä. On muistettava, että intialainen yhteiskunta edustaa perinteiden ja epookkien moninaisuutta. On osattava havaita eroja. Henkilökohtaisesti olen sitä mieltä, että se, että Intian esipatriarkaalisissa traditioissa on vielä nykyään elävinä jumalapareja ja naisjumalia jotka ovat yhtä vaikutusvaltaisia kuin miesjumalat antaa naisille itsekunnioitusta ja sellaista kunnioitusta miesten taholta, mitä suurin osa länsimaisista naisista ei tunne.

ME: Miten kuvaisitte eroa käsitteiden ”sukupuolittunut ero” (*différence sexuée*) ja ”sukupuoliero” (*différence sexuelle*) välillä?

LI: Tämä erottelu vaikuttaa minusta nykyään hyvin tärkeältä palauttaa mieleen. Itse asiassa sukupuoliero on liian usein ymmärretty erona, joka koskee ainoastaan seksuaalisuutta. Ero naisten ja miesten välillä ylittää kuitenkin pelkän seksuaalisuuden näkökulman. Tässä perinteisesti maskuliinisessa näkökulmassa pitäytymisessä on se vaara, ettei naiselle sallita itsenäiseksi subjektiksi tulemistä. Lisäksi tämä näkökulma on samalla kertaa sekä perinteinen että muodissa. Se [näkökulma] on liian rajoittunut salliakseen naisten vapautua alistaisuudesta, joka sisältää useita näkökohtia. Sukupuolittuneesta identiteetistä (*identité sexuée*)

Kuvat Pekka Toivanen

puhuminen merkitsee, että naisellinen identiteetti (*identité féminine*) on erilainen kuin miehen identiteetti (*identité de l'homme*), ja on tärkeää, että sitä rakennetaan ja vahvistetaan sen erossa. Tämä ero on perustavasti tai ennen kaikkea relationaalinen, mutta se edellyttää myös sellaisia kulttuurisia, sosiaalisia, uskonnollisia, juridisia ja muita rakenteita, jotka ovat soveliaita naiselliselle subjektiviteetille ja identiteetille. Itse ruumis kuuluu siten relationaaliseen kontekstiin, ja se pakenee seksuaalisen objektin tai reproduktioluonteen asemaa, jotka on [perinteisesti] varattu naisille.

ME: Emmanuel Levinas ajatteli, että ”lupaava aika” on ehkä välttämätöntä länsimaiselle kulttuurille. Hänen mielestään me länsimaalaiset olemme kuitenkin kadottaneet tällaisen ajan, mikä on huolestuttavaa. Miten teidän mielestänne voisimme ajatella ajallisuutta toisin kuin tulevana aikana? Miten nykyisyyteen voisi antautua?

LI: Minusta vaikuttaa siltä, että meidän ajassamme on ennen kaikkea kyse menneestä ajasta. Mielestäni on välttämätöntä kasvattaa tulevan eikä ainoastaan menneen ajan muistia. Tämä ei tietenkään sulje pois sitä, että harjoittaminen aloitettaisiin nykyisyydessä, päin vastoin. On olemassa kaksi mahdollisuutta, jotka vaikuttavat hyödyllisiltä nykyisyydessä elämiseen: [ensiksikin] havainnon kulttuurin kehittäminen, kuten esitän teoksessani *Être deux*. Olemme länsimaisessa perinteessä laiminlyöneet sellaisen kasvatuksen tai kulttuurin, joka mahdollistaisi elämisen nykyisyydessä suhteessa luontoon, maailmaan, toisiin. Olemme asettaneet etusijalle abstraktin ymmärryksen aistimellisen (*sensible*) kustannuksella, ja olemme rinnastaneet aistimellisen aistimukseen (*sensation*) tai tunteeseen (*sentiment*).²

Meiltä puuttuu näkemisen kulttuuri tapana antautua suhteeseen luonnon, esineiden, toisten elävien – ihmisten tai muiden – kanssa.³ Meiltä puuttuu kuuntelun, maun, hajun ja kosketuksen kulttuuri.⁴ Havaitseminen on mahdollisuus antautua aktiivisella tavalla suhteeseen sen kanssa, mikä on meille läsnä. Se sallii myös aistimellisuus/järjellisyys – vastakkaisasettelun – johon meidän kulttuurimme usein perustuu – ylittämiseen. Toinen keino elää nykyisyydessä ja luoda siltoja menneen, nykyisyyden ja tulevaisuuden välillä on kehittää suhdetta toiseen – ei yksinomaan moraalista suhdetta vaan sellaista, johon kuuluu ruumis,

sydän, sana, kuuntelu, ajattelu. Tämäntapaisten suhteen kehittäminen – suhteen, joka on jollakin tavoin horisontaalinen ja vastavuoroinen, vaikka vastavuoroisuus on asymmetristä kuten se on sukupuolten välillä – velvoittaa meidät olemaan läsnä itsellemme ja toiselle, toisen kanssa. Mutta tämän nykyisyyden on myös oltava menneisyyden muisti ja tulevaisuuden hahmottelua.

Feminiinisen filosofian mahdollisuus

ME: Miten feminiinisen subjektiviteetin konstituoinen filosofiassa olisi mahdollista? Voisiko tämän tehdä dialogissa maskuliinisen tradition kanssa ja sen läheisyydessä?

LI: Feminiininen filosofoimisen tapa kunnioittaa niitä subjektiviteetin piirteitä, jotka ilmenevät naisten diskurssissa. Olen toteuttanut paljon kyselyjä tästä aiheesta – yksin tai toisten tutkijoiden kanssa – ja ne ilmentävät, että naisten ja miesten puhuvat ovat hyvin erilaiset. Kyse ei ole vieraantumisen seurauksesta, kuten jotkut ovat väittäneet, paitsi joissakin tietyissä näkökohdissa. Yleisesti tämä ilmentää relationaalisen identiteetin eroa feminiinisen ja maskuliinisen subjektin välillä. Feminiininen subjektiviteetti pitää etusijalla subjekti-subjekti-suhdetta, suhdetta erossa, horisontaalista suhdetta, kahden suhdetta. Naiset pitävät parempana myös konkreettista ja luonnonläheistä suhdetta elävässä maailmassa. Teoksissa *Sexes et genres à travers les langues, Genres culturels et interculturels, J'aime à toi* ja *Le Partage de la parole*⁵ on myös lueteltu ja kuvattu muita piirteitä. Feminiininen filosofia on filosofiaa, joka kunnioittaa, tulkitsee ja kehittää feminiinisen subjektiviteetin arvoja. Olisi toivottavaa, että tämä johtaisi feminiinille ja maskuliiniselle subjektille ominaisten arvojen tunnustamiseen ja dialogiin niiden filosofioiden välillä, jotka vastaavat kutakin sukupuolta (*sexe*).

VL: Konferenssissa sanoitte, ettei ole hyvä käyttää sanaa ”passio” (*passion*), koska elävälle naiselle ei ole siinä tilaa. Miten pitäisi ymmärtää tämä käyttämänne sana teoksissanne *Passions élémentaires* ja *Éthique de la différence sexuelle*?

LI: Minulla ei ole teosta *Éthique de la différence sexuelle* paikassa, jossa vastaan kysymyksiinne. Teoksessa *Passions Élémentaires* sanan käyttö poikkeaa sen tavanomaisesta merkityksestä. Se viittaa suhteeseen elementaarisen kanssa, erityisesti luonnossa (ilma, tuli, vesi, maa),

jonka länsimainen ”passio” unohtaa abstraktiin energiaan. Tunnistan sanani huonosti kysymyksessä. Muistan sanoeneeni, että jos työstäni puhuttaessa viitataan liikaa yksinomaan passioon, on olemassa vaara, että työstäni saa kuvan, joka vastaa identiteettiä, joka on perinteisesti varattu naiselle: ainoastaan ja välittömästi affektiivista. Lisäisin epäilemättä, että länessä ”passio” sellaisenaan on usein kuoleman kysymys. Minusta vaikuttaa siltä, että on tärkeää kehittää ruumiin, sydämen ja ajattelun kieli ja kieli, joka on jaettavissa. Sellainen kieli ei voi yksinomaan vastata passiota houkutus- ja affektien välittömyydessä. Olen myös painottanut paljon – erityisesti teoksessa *J'aime à toi* – negatiivisuuden tärkeyttä suhteessa toiseen, dialogin tärkeyttä. Nämä nykyhetken ja toisen kanssa suhteeseen antautumisen muodot ovat epäilemättä vieraita passiolle, eivät aistimellisuudelle mutta passiolle.

Viitteet

1. Erityisesti ”Hommes et femmes: une identité relationnelle différente” teoksessa *Partage de la parole*, European Press of Oxford, 2001 (LI).
Pyysin Irigarayta luonnehtimaan joitakin käsitteitä ja sanoja, joita hän käyttää (suluissa suomennos, (ME)).
2. ’Mental’: ”connaissance abstraite, une certaine forme d'intelligence et de spiritualité” (abstrakti ymmärrys). ’Sensation’: ”pas perception sensorielle mais ce qui est éprouvé passivement par rapport à quelque chose d'extérieure à soi: sensation de froid, sensation de plaisir etc...” (aistimus). ’Sentiment’: ”affect, état affectif, [comme] amour, amitié, au détriment du sensible” (tunne tai affekti). ’Attrait’: ”ce qui est éprouvé vis à vis de quelqu'un(es) dans le désir” (houkutus). ’Sensibilité’: ”le fait de sentir, ’sensitivity’, et aussi un peu ’sensuousness’ (engl.)” (aistimellisuus, herkkyyys). Tärkeää on erottaa aistimellisuus aistihavainnosta, aistimuksesta, affektista ja tunteesta. ’Aistimellisuus’, jonka perinteisiin jaotteluihin palautumatonta merkitystä Irigaray korostaa, sisältää sekä herkkyyden, aistimisen, aistillisuuden ja affektiivisuuden ulottuvuuksia, mutta se on näitä kaikkia merkityssisällöltään laajempi, filosofisesti moniulotteinen käsite, joka liittyy eettiseen ajatteluun.
3. Ks. tästä *Being two how many eyes have we?* Christel Gottert Verlag, 2000 (LI).
4. Ks. *To be two*, Athlone press, Routledge 2000, erityisesti luvut ”Les noces entre le verbe et la chair” ja ”Comment te toucher si tu n'est pas là” (LI).
5. *Sexes et genres à travers les langues*, Grasset 1990; *Genres culturels et interculturels, Revue Langages*, no. 111, 1993; *J'aime à toi*, Grasset 1992 (*I love to You*, Routledge 1996); *Le Partage de la parole*, European studies, Conference Zaharoff, University of Oxford, 2001 (LI).
6. *Passions élémentaires*, Les éditions de minuit, 1982; *Éthique de la différence sexuelle*, Les éditions de minuit 1984.